

El retorn dels marbres d'Elgin

SUSAN NAGEL

Ara que han arribat els Jocs Olímpics a Atenes, acaba una de les rivalitats més agudes de la història, i no té res a veure amb les barres paral·leles, ni amb el waterpolo. El Govern grec ha construït un museu a l'Acropolis que li ha costat milions d'euros amb l'esperança que el Regne Unit els torne els bellíssims marbres de Fídies (coneguts com els marbres d'Elgin Marbles), l'elaborat conjunt d'escultures furtats del Partenó i embarcats cap a Londres, ara fa 200 anys. Els britànics, però, no han obeït la crida.

Per entendre per què signifiquen tant les escultures, per als uns i per als altres, cal anar enrere en el temps, i tenir en compte la dona que en fou l'origen. Thomas Bruce, ambaixador extraordinari de la Gran Bretanya a Constantinoble, setè comte d'Elgin i onzè comte de Kincardine, va demanar fons al Govern britànic per a un projecte de construcció de motlles de les escultures antigues de l'Acropolis, per tal d'ajudar a educar els artistes i el públic anglès (Grècia estava controlada per l'Imperi Otomà, en aquells moments). La resposta fou negativa. Elgin, llavors, va marxar cap a l'Orient amb la seua nova –i molt rica– esposa, Mary Nisbet, amb els diners de la qual podia encetar aquella aventura.

Elgin va contractar l'artista italià Giovanni Battista Lusieri perquè supervisara el projecte, i, una vegada a Turquia, va obtenir un *firman*, una mena de document oficial que podríem comparar amb un decret, signat pel sultà Selim III, que autoritzava el començament dels treballs. Originàriament, Elgin no pensava moure les escultures de lloc. Estava tan ocupat a Constantinoble, però, que va haver de delegar els treballs de l'Acropolis en el reverend Philip Hunt, el seu capellà castrense i arqueòleg. Hunt, entusiasmat amb la idea de competir, en benefici d'Elgin, amb altres europeus, va pensar d'endur-se a casa part de les ruïnes, com a souvenir, i va anar a Constantinoble perquè li signaren un document més generós. El va obtenir i, el juliol del 1801, va tornar a Atenes.

Aquell mateix estiu, l'exèrcit britànic va lluitar amb els francesos a Alexandria, tot recuperant territori egipci per als otomans. El sultà, agraït amb el anglesos i seduït per l'atractiva Lady Elgin, va fer honor a la parella oferint-los una ambaixada permanent, les despeses de la qual anaven a càrrec del sultà. Lady Elgin fou convidada al Palau Topkapi perquè coneguera la rebotiga del poder i esdevingué la primera occidental que visitava l'opulència i el misteri del famós harem. Una de les possessions personals de la sultana era l'Acropolis, que els turcs menyspreaven.

La primavera del 1802, els Elgin finalment van arribar a Atenes. Lady Elgin, embarassada del tercer fill, s'hi va quedar, per tal de supervisar-hi els treballs, mentre el seu home anava d'illa en illa. Ja havien ensenyat a les autoritats locals els primers dos decrets, i Lady Elgin en va aconseguir més, que autoritzaven suposadament el trasllat d'aquelles escultures. Ella mateixa es va encarregar d'embolcar algunes escultures per a embarcar-les, i va persuadir dos capitans de marina anglesos perquè desobeïren les ordres de Lord Nelson de transportar les caixes a Anglaterra.

Les coses van anar de mal borràs, però. Durant l'hivern del 1805-06, el Govern britànic va començar una disputa per les escultures que va durar deu anys. En aquells moments, Elgin era presoner de guerra a França i Mary, a Londres, va rebre la visita d'uns oficials que es van oferir a traure-li els marbres de les mans. Ella li escrigué: "Espere que em facen una oferta, perquè són incapaç de fixar una quantitat."

Dos anys més tard, Lord Elgin es va divorciar de la dona, després de dos judicis escandalosos i una llei del Parlament, que els va donar notorietat a tots dos. Mary va perdre la custòdia dels fills, i Lord Elgin no va tenir accés a la fortuna de la dona, la qual cosa el va obligar a vendre els marbres. Els detractors li n'oferien 25.000 lliures, i l'enviat papal, l'escultor Antonio Canova, 100.000. Diuen que el príncep Ludwig de Bavària va oferir a Lord Elgin un xec en blanc. Ell afirmava que reunir i embarcar cap a casa aquella col·lecció li havia costat (o, aviat, li havia costat a la dona) quasi 75.000 lliures, o el que equivaldria avui a 4 milions de dòlars.

El 1816, el Govern britànic oferí al comte, en aquells moments molt endeutat, 35.000 lliures (18.000 que li pagarien directament a un dels creditors, i la resta, proporcionalment, als altres creditors). Si haguera venut la col·lecció a l'estranger, hauria evadit els deutes, però era molt patriota i no va voler entrar en una guerra d'apostes. Ni en va traure profit, ni en va aconseguir el valor real i, malgrat tot, ja fa 200 anys que el consideren un mercantilista.

Deixant de banda la reputació d'Elgin, hi ha molts intel·lectuals contemporanis que es posen del costat grec. Segons David Rudenstine, degà de la Facultat de Dret Benjamin N. Cardozo, els procediments parlamentaris del 1816 que van donar llum verd a la compra dels marbres que tenia Lord Elgin foren incomplets i corruptes. Rudenstine explica que, segons el *firman* o decret del 1801, que no fou reproduït en aquells debats parlamentaris, i que només ha estat posat a la disposició del públic en traducció italiana i sense la firma del sultà, no li donava a Elgin permís per traslladar les escultures, sinó per a excavar.

Però, el 1816, la venda ja era un fet, i tant el Govern com Elgin sabien que allò no canviaria res. Fins que el dret internacional o la diplomàcia no capgiren les coses, el veredicté serà el mateix, i el Museu Britànic es quedarà amb els marbres.

Pel que fa a Lady Elgin, ni tan sols va anar a testificar el 1816, i mai ningú no va revelar el contingut dels altres decrets turcs. Es va quedar al castell escocès del qual era propietària, tot gaudint d'una antiga cadira olímpica, la cadira on seien els jutges durant les competicions. Era un antic regal que l'arquebisbe ortodox grec havia fet als seus pares, en honor de la dama.

Susan Nagel és autora de
'Mistress of the Elgin Marbles:
A Biography of Mary Nisbet, Countess of Elgin'
© The New York Times – EL TEMPS
Traducció: Maïte Insa